

# GENÇLİK HALLERİ\*

**D**emet Lüküslü: Hoşgeldiniz. Benim adım Demet Lüküslü, Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesiyim. Bugün *Gençlik Halleri* kitabımız üzerinde konuşacağız. *Gençlik Halleri -2000li Yıllarda Türkiye'de Genç Olmak-* kitabımızın adı, bir derleme kitabı olarak Efil Yayınları'ndan 2013 Eylül'ünde yayınlanmıştı. Kitap için çalışmaya başladığımızda "Gezi" henüz gerçekleşmemişti. Ancak gençlik konusunu tartışmaya sokan önemli bir olay olarak Gezi'yi her makalede olmasa da kitabın giriş ve sonuç kısmında kısaca da olsa tartışma fırsatını bulmuştuk. Gençlik üzerine çalışan, kendileri de genç olan akademisyenlerin çalışmasını derlediğimiz bir kitap *Gençlik Halleri*. Kitaptan yola çıkarak bugün hep beraber Türkiye'de genç olmak üzerine konuşalım istedik.

Gençlik üzerine konuşmaya ilk olarak gençliğin sosyal bir kategori olduğundan, toplumsal bir olgu olduğundan bahsederek başlayalım. Çünkü bu genelde kafa da karıştıran bir şey oluyor. Yetişkinler bir zamanlar genç olmuş olduklarından pek çok zaman bize "Aa ben de genç oldum, gençlik hakkında bilgi sahibiyim, genç olmanın ne demek olduğunu çok iyi bilirim" sözleriyle yorum yapıyorlar. Bu özellikle de gençlerin anne babalarından çok duyduğu, öğrencilerin öğretmenlerinden, hocalarından çok duyduğu bir söz: "Biz de bir zamanlar genç olduk." Oysa ki gençlik sosyolojisine göre genç olmak dönemden döneme değişen de bir deneyim aslında. Yani, gençlik kategorisi derken toplumsal bir kategori olarak dönemden döneme değişen, tarihsel olarak farklılık gösteren ama aynı zamanda da kendi içinde oldukça heterojen olan, bu anlamda da tek bir gençlikten bahsedemediğimiz bir gençlik kategorisinden bahsediyoruz. Ve yine gençlik tarihi çalışmaları bize, bugün bizim bildiğimiz anlamda gençliğin, aslında modernlikle beraber, modern eğitim sistemiyle beraber, modern ulus devletinin siyasetiyle, eğitim ve gençlik politikalarıyla şekillenen bir kategori olduğunu gösteriyorlar. Bu anlamda da her dönem için gençlik üzerine çalışmak, gençliği anla-



**DEMET LÜKÜSLÜ**

Yeditepe Üniversitesi  
Sosyoloji Bölümü  
dlukuslu@yahoo.com



**HAKAN YÜCEL**

Galatasaray Üniversitesi  
Siyaset Bilimi Bölümü  
hakanyucel1970@gmail.com



yabilmek için dönemin özelliklerini anlamak önem kazanıyor. Bu anlamda 1920'lerde genç olmakla 1960larda genç olmak, ya da 2000'lerde genç olmak arasında farklılıklar var. Bu kitapta biz de aslında 2000'lerde Türkiye'de genç olmaya odaklanmak istedik. Türkiye'ye odaklanmanın yanında küresel anlamda da 2000'lerde genç olmak üzerine düşünelim istedik. Çünkü 2000'lerde bir taraftan küreselleşme, bir diğer taraftan neoliberalizm tarafından şekillenen, neoliberalizmin, özellikle 2008le beraber yaşadığı büyük ekonomik krizle beraber, genç işsizliği ile boğuşmak zorunda kalan bir gençlik kategorisinden bahsediyoruz. Ve bu anlamda da bir yandan eğitim istatistiklerine bakıyoruz, çok daha fazla eğitim sisteminin içinde olan, bu anlamda baktığımızda da dünyanın diğer kuşaklarıyla karşılaştığımızda en eğitilmiş genç kuşakla karşı karşıyayız. Yani eğitimin içinde en uzun süre kalan genç kuşakla karşı karşıyayız. Ancak diğer taraftan, işsizlikle, gelecek kaygısıyla da boğuşan bir genç kuşak var karşımızda. Diğer taraftan Türkiye özeline baktığımızda da, Gezi bunlardan bir tanesiydi, ama ondan önce de başlayan, gerek dindar gençlik tartışmalarında, gerek eğitilmiş gençlerin "boşuna mı okuyoruz, eğitim sistemi nasıl bir eğitim sistemi olmalı?" sorularıyla, hep gençlik üzerine kafa yorulduğunu ve bir anlamda da daha fazla kafa yorulması gerektiğini fark ediyoruz. Diğer taraftan da oldukça çeşitlenen tek/yekpare bir gençlikten bahsedemeyeceğimizi de söyleyebiliriz tabii ki. Bu anlamda da *Gençlik Halleri* kitabımızın başlığı da buna gönderme yapmaya çalışıyor. Ne kadar farklı gençliklerle karşı karşıyayız, bunu göstermeye, bunu anlatmaya çalışıyor.

Gençlik sosyolojisi çalışmaları daha çok batı merkezli, bir anlamda bütün sosyal bilimlerin böyle bir sorunu olduğunu söyleyebiliriz ve Türkiye'deki gençlik çalışmalarına baktığımızda, gençlik üzerine kafa yoran akademik literatüre baktığımızda çok çeşitli olmadığını görüyoruz. Bu eksikliğe bir anlamda gönderme yaparak ve son dönemlerde yüksek lisans, doktora tezi veya TÜBİTAK araştırmalarını Türkiye'de genç olmak üzerine yapmış olan genç akademisyenleri bir araya getirerek bir kitap ortaya çıkarttık. Ve özellikle dört eksenle Türkiye'de genç olmayı, gençlik hallerini anlamaya çalıştık. Bunlardan bir tanesi "Gençliğin Sınıfı" başlığını taşıyor, yani, sınıfsal olarak gençlerin ne kadar önemli eşitsizlikler yaşadıklarını, yoksul genç olmanın nasıl bir hissiyat olduğunu, yoksulluklar ve yoksunluklar üzerinden tartışmaya çalış

şan makalelerimiz var. İkinci bölümün başlığı ise "Gençlik ve Kültürleri". Gençlik kültürleri ve alt kültürleri gençlik deyince ilk akla gelen şeylerden bir tanesi ama, çok da fazla bu konu üzerine yazılıp çizildiğini görmüyoruz. Müzik türlerinden kılık kıyafete, edebiyata kadar aslında yapılacak araştırmalara ihtiyaç var. Yine benzer bir şekilde "Gençlik ve Kimlikleri" konusu da önemli. "Gençlik ve Kimlikleri" başlıklı üçüncü bölümde engelli gençlerden tutun da işte tutuklu öğrencilere kadar, Alevi gençliğe kadar, Yahudi gençliğe kadar farklı yelpazelerde gençlik ve kimlikler konusunu tartışmaya çalışıyoruz elimizden geldiğince. Gençliği ve kimliği ele alan çalışmaların da aynı şekilde önemli olduğunu düşünüyoruz. Dördüncü eksen olarak da "Gençlik ve Siyaset" başlığımız var kitapta. Ve Gençlik ve Siyaset başlığı altında aktivizm biçimlerine göz atmak olsun, gönüllülük üzerine kafa yormak olsun, sosyal medya-internet üzerinden siyasi aktivizm olsun farklı konularda gençler ve siyaset konusunu irdelemeye çalışan yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşuyor kitabın bu bölümü de.

Aslında bütün kitap boyunca vurgu yapılmak istenen nokta gençliğin sadece biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kategori olduğu. Toplumsal bir kategori olurken de dönemler içinde farklılaştığı, dönemler içinde farklılaşırken de taleplerinin de farklılaştığı, ama diğer taraftan da tek bir gençlikten bahsedememeyeceği. Özellikle 2000'li yıllarla beraber, çoğu gençlikler üzerine konuşmamız, farklı ihtiyaçlara sahip olan, farklı talepleri olan, farklı şekilde siyaset yapan gençliklere odaklanmamız gerektiğini düşünüyoruz. Ancak ve ancak bilgiye dayalı bir şekilde sağlıklı gençlik politikaları geliştirilebileceğine ve ancak bu şekilde gençlik kategorisinin gerçekten anlaşılabilirliğini düşünüyoruz.

Tabii, gerek kitapta, gerek de gençlik sosyolojisi alanında eksikliğini hissettiğimiz alanlar da var. İşte mesela, kitapta daha istisna bir gençlik üzerine bir çalışma yok. İşte Kürt gençler üzerine, Kürt





gençliği üzerine bir çalışma yok kitapta. Diğer taraftan biliyoruz ki, cinsiyet çok çok önemli bir konu, cinsiyet ve cinsel kimlikler üzerine çalışmalar bulmakta zorlandığımız için bu derlemede yok ama derlemenin girişinde de, sonuç yazısında da söylediğimiz gibi bu bir çağrı olsun ve bundan sonra gelecek çalışmalara bir yol açsın istiyoruz ve böylece, hep beraber, gençlik üzerine, bütün o farklılığı içinde daha iyi kafa yorabilelim amacıyla yola çıktık, diyebilirim aslında. Ve sözü şimdi Hakan Yücel'e, Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden Hakan Hoca'ya bırakayım.

**Hakan Yücel:** Bizim kitap derlememiz aslında, gördüğümüz, hissettiğimiz bir ihtiyaca cevap vermeyi amaçlıyordu. 2000li yılların farklı gençlik kimlikleri, gençliğin sorunları üzerine neredeyse hiçbir derleme yayın yok. Çeşitli değerli makaleler, birçok lisansüstü çalışmalar var... Ama bunlar, bir derlemede bir araya gelmemişi ve biz bir adım atalım, başlayalım dedik. Böylece farklı eksenlerden, hemen hepsi saha çalışmalarına dayanan bir derleme kitap yayınladık. Kitabı hazırladığımız sıralarda Gezi Olayları gerçekleşmemişi. Ancak yapılan araştırmaların birçoğunda, farklı kesimlerden, farklı sınıflardan, farklı kimliklerden gençlerin önemli sorunları olduğunu ve bunun da çeşitli yollarla dile getirildiği ifade ediliyordu. Çok güçlü bir şekilde ifade ediliyordu. Bu bakımdan Gezi Olayları, sürpriz olmadı. Yani bu kadar geniş kapsamlı olması, tabii ki herkes için bir sürprizdi, ama gençlerin, farklı kimliklerden, farklı kökenlerden gençlerin ortak sorunlar etrafında harekete geçtiği örnekler zaten vardı.

Bir 2013 kuşağından söz edebiliriz, Gezi Olayları'ndan hareketle... Ortak sorunlar, ortak değerler ve ortak deneyimlerle bir araya gelen benzer yaştaki kişiler toplumsal kuşak oluştururlar. Yani, aynı yaşta olmak sizi bir kuşağın mensubu yapmaz. Peki 2013 kuşağında bu eksenden bahsedebiliyor muyuz? 2013 gençliğinin önemli bir bölümünü, tümünü değil, bir araya getiren ortak değerler, ortak sorunlar ve deneyimler var mı? Ben bu soruya, "Evet." yanıtını vermeye yakınım. Bunun bir arkeolojisi/geçmişi de var, 1980de çok büyük bir kırılma oldu Türkiye'de, birçok alanda, çok büyük bir kırılma oldu; bu kırılmalardan biri de gençlik politikasının çok radikal bir şekilde değişmesi. Cumhuriyetin başlangıcından bugüne kadar baktığımızda, açık bir şekilde devletin ve farklı siyasi grupların da bir gençlik modeli, Demet Lüküslü'nün terimini kullanırsam gençlik miti vardı. Bu mit 1980'de kırıldı. Çünkü siyasal merkez, gençlerin siyasi alana hiç girmemesinin daha iyi olduğuna karar verdi. Ve gençleri siyasetten arındırma bir politika olarak benimsendi ve

gençlerin, gençliğin tümünün bir potansiyel tehdit olduğu anlayışı yaygınlaştı. Anayasaya baktığımızda, YÖK kanununa baktığımızda, bunun zaten işaretlerini görmemiz mümkün.

Gençlik araştırmalarında iki temel yaklaşım var; gençliğe bir “kaynak” olarak da bakabilirsiniz, “tehdit” olarak da bakabilirsiniz. Tehdit algısı şudur: gençliği biyolojik bir durum olarak ele alır ve bir çeşit kargaşa, biyolojik-kimliksel kargaşa yaşayan bir grup olarak değerlendirir, dolayısıyla, bu gençlerin kontrol edilmesi/denetlenmesi ve mümkünse şekillendirilmesi gerekir. Kaynak gençlik anlayışı ise; gençlerin pratikleri, düşünceleri, yaptıkları, ettikleri ciddiye alınır, illa benimsemek anlamında değil, onu bir olgu olarak ele alıp, değerlendirmektir. Kaynak yaklaşımı saha araştırmalarına dayanır ve gençlerin yaptığını ciddiye alır. En temel unsurları bunlardır.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin üçüncü hükümet döneminde, bir anlamda 80 öncesine dönüş görüyoruz. Yani artık bir gençlik modeli var. Bir çeşit sosyal mühendislik oluşturuluyor. -medyaya yansıdığı şekliyle iki tipoloji üzerinden gençlik okunuyor - “imanlı gençlik” denilen bir gençlik var, bu gençlikten kasıt, siyasal iktidarın ideolojisine uygun hareket eden, bilgisayar kullanan, imanı kuvvetli, çalışan gençlik. Bunun karşısına konan da, “tinerici-çapulcu” gençlik. O da muhalif gençleri simgeliyor. Şimdi, çok kestirmeden söylersem; “gençlik modeli”, bir anlamda yeniden canlandı. Bu size paradoksal gelebilir, “Tek Parti dönemiyle 2015'in hükümeti neden benzesin? Dönemler ve koşullar farklı” diyebilirsiniz Ancak, her iki döneminde “ideal gençlik” anlayışı var. Yani “gençler şöyle olmalı, şunları yapmalı” anlamında benzerlikten söz edebiliyoruz, Her iki dönemin ortak özelliği, bir modelin benimsetilmesi ve gençlik politikaları hazırlanırken gençlere ne istediğinin sorulmaması.

80 sonrasında bu son yıllara kadar gençleri her şeyden uzak tutma ve denetleme politikası hakim oldu, yakın dönemde ise bir modele uygun olarak gençlerin davranışlarını hem kontrol etme hem de yönlendirme sözkonusu. Peki, bu tepki doğurmuyor mu? Evet. Gençlerin önemli bir bölümünün ortak tepkileri sözkonusu. 80 sonrası Türkiye gençliği çok çeşitlendi, çünkü kültürel farklar arttı, sınıfsal farklar arttı, etnik kimlikler, dinsel kimlikler daha belirgin hale geldi... Bu duruma uygun olarak da, farklı farklı gençliklerden; farklı kültürel değerleri olan, farklı inançları olan

siyasal ya da dinsel gençlik grupları var. Özellikle müzik üzerinden farklı Gençlik alt kültürleri oluştu, Dolayısıyla “çoğul gençlikler” var ama siyasal merkezin gençleri kontrol etmek istemesi ve sınırlandırması yüzünden bu gençlerin tepkilerinin keşiştiği noktalar da var.

Böylece ortak sorunlar etrafında çok heterojen kitleler bir araya gelebiliyor. Gezi de bunun bir örneğidir. Ama başka örneği de var, çok da fazla bilinmeyen; TÖDİ “Tutuklu Öğrencilerle Dayanışma İnişiyatifi”. Şimdi bu inisiyatif, bir anlamıyla çok “klasik” çünkü tutuklu öğrencilerin çok büyük bir çoğunluğu, tahmin edilebileceği gibi, angaje öğrenciler, solcu öğrenciler. Ama bu kampanyalarda benim de gözlemlediğim yeni bir şey vardı: mizah kullanılıyor, kitle heterojen ve en azından önemli bir kısmı da apolitik. Galatasaray Üniversitesi örneği ilginçtir, “poşu davası” diye bilinen davasıyla, ben onu da yakından izleyebildim, Galatasaray'da öğretim görevlisi olduğum için. Orada apolitik öğrenciler destek oldular. Bunu niye söylüyorum, çünkü yeni oluşan toplumsal yapıda, birçok örnekte değerler çıkarların önüne geçiyor. Yani 80den sonrası gençlik, “bunlar, işte, toplumu önemsemiyorlar, değerleri yok, bireyciler, tüketim kültürünün esiri olmuş kişiler.” diye suçlandı. Oysa 90lı yıllardan başlayarak bugüne kadar gördüğümüz durum farklıdır: siyasi partilere üye olma oranı düşse bile gençlik yine hareketli, üstelik farklı görüşteki gençlerle de dayanışma içine girebiliyorlar, çünkü mücadeleler de çoğu kez ortak (sınıfsal, kimliksel) çıkarlar değil belli ortak değerler öne çıkıyor. Böylece çeşitli toplumsal hareketlerde, farklı renkleri bir arada görebiliyoruz.

Buradan Gezi Olayları'na gelirsek, Gezi Olayları'nda da tabiri caiz ise beş benzemezi bir arada gördük. Beş benzemez niye bir araya geldi? Çünkü şu andaki siyasi merkez, gençlere fazlasıyla karışıyor, gençlerin gündelik hayatına da karışıyor, siyasal faaliyetlerine de karışıyor. Benim iddiam, aslında gençlik politikalarının anlayışının muhafazakar olmaktan çok otoriter olması. Çünkü





muhafazakar anlayışta, başkasının hayatına karışmamak gerekir. Mesela kimseye zorunlu din dersi dayatmazsınız her okulda din dersi alınabilecek bir ortamı oluşturunuz muhafazakar politikanız gereği. Herkese zorunlu din dersi vermek muhafazakarlık değil otoriterliktir. Öğrenci evlerine karışmak... yine aynı şey. Bir gencin karma bir yurtta mı kalacağı, karma bir bekar evinde mi kalacağı ailesi ile kendisi arasında bir sorundur.

Gezi Hareketi, seçkinler hareketi olarak görüldü. Burada iki tane sorun var, birincisi şu: gençlik politikalarıyla sorumlu olan kesim sadece seçkin kökenli gençler değil, ikincisi: seçkin denilen kesim aslında –o kadar da- seçkin değil. Türkiye’de şu anda 4 milyon üniversite öğrencisi var, üniversite öğrencisi olmak sizi seçkin yapmıyor. Bir bu gerçeği görmek lazım, ikincisi, beyaz yakalı olmak, yani yabancı dil bilen, işte iyi şirketlerde çalışan, iyi okulları bitirmiş olmak da artık size iyi bir hayat güvencesi vermiyor. Dolayısıyla, seçkin kökenli de olsanız, seçkin okullarda da okusanız, iyi eğitim de yapsanız, yine bir hayat kaygınız var bu kuşağın genci olarak.

Bir başka konu da şudur; meydanlarda ve sosyal medyada kendini gösteren gençler, illa üniversite öğrencisi de değildiler, orta sınıf kökenli de değildiler, yabancı dil bilen kişiler de değildiler. Her şeyi bırakın sosyal medyayı bile izleseniz mesela direngezi, direnokmeydanı diye hashtagler göreceksiniz. Bu internet gruplarını kuranlar, mahalleli gençler, yani varoş gençleri. Bu gençler niye birleştiler? Ortak sorunlar nedeniyle ve hem sanal hem gerçek alanlarda birleştiler. Bugün Türkiye’de internet kullanımı gençler arasında % 70 e yakın. Artık sosyala medya orta sınıfın medyası değil. İnternet orta sınıfa ait değil, oysa 90lı yıllarda 2000lerin başında bile öyleydi. Bir başka konu da meydanlara baktığımızda, sadece Gezi’de değil, başka örneklere de bakın, çok farklı kesimden gençlerin, bir araya gelebildiklerini görüyoruz. Yani hem fiziki alanda hem de sosyal medyada, gençler bir araya gelebiliyor.

Bunu bence önemsemek lazım, hatta çok önemsemek lazım. Çünkü bir taraftan sınıfsal, mekansal ve kültürel olarak, toplum ve dolayısıyla gençler bir taraftan parçalanmışken, diğer taraftan da ortak değerler bulabildikleri zamanlar bir araya gelebiliyorlar. Ortak değerler “dar anlamıyla” ideolojilerüstüdür. Dar anlamıyla diyorum, çünkü ortak değerler de tabii ki ideolojiktir ancak çok farklı

kesimleri birleştirebilir. Gezi Olayları’ndan iki yıl önce 25 ülkede yapılmış bir araştırma var. Bu araştırmada şu soru soruluyor: “sizin için ideal toplum nedir? İdeal toplum, zenginliklerin, hakkaniyetli dağıtıldığı bir toplum mudur, yoksa ideal toplum bireysel performansların ödüllendirildiği bir toplum mudur?” Yani ideal toplum, aşırı liberal bir toplum mu, yoksa sosyal devleti öne çıkaran bir toplum mu idye soruluyor? Cevaplara baktığımızda iki ülkenin gençlerinin çoğunluğu, “ideal toplum zenginliklerin hakkaniyetli dağıtıldığı bir toplum”dur diyor; Brezilya ve Türkiye. Türkiye’de %63, Brezilya’da %62, Avrupa Birliği ortalamasına bakıyoruz, o da çok düşük değil %51.

Günümüzün gençleri, sanıldığı kadar bireyselci değil, günümüzün gençleri birey. Toplumsal sorunlarla ilgileniyorlar ama toplum için hayat tarzından taviz vermiyorlar. Gezi’deki birçok eyleme çok farklı insanlar katıldı. Bu kadarıyla yeni bir durum söz konusu değil. Ama toplu iftara mini etekle gitmek ya da küpeli gitmek Türkiye’de alışıldık bir durum değildir. Yine Gezi’de toplu namaz kılanları, solcu gençlerin koruması, farklı grupların kesişebilmesi, bu kadar büyük bir eylemde ortak söylem oluşturabilmesi, önemsenmesi gereken bir durumdur.

Son olarak şunu söylemek isterim; gençleri, tanımak, gençlerden öğrenmek gerekiyor. Bugünün gençliği farklı bir gençlik: çok kitap okumuyor ama internet üzerinden okuma yapıyor; siyasal partiye girmiyor ama sivil toplum kuruluşlarına giriyor ya da enformel örgütlenmelere giriyor; hem meydanlarda hem sosyal medyada eylem yapabiliyor; kendi bireysel değerlerinden hiç ödün vermiyor ama toplumsal duyarlılık taşıyor. Şimdi bunlar aslında bizim de sorduğumuz sorular. Bu soruları hep sormalı.

#### SON NOTLAR

- \* Ankara kitap fuarında yapılan söyleşi metni. 1 Mart 2015

